

Λειτουργικά Συστήματα Πραγματικού Χρόνου

Βασικές Έννοιες

Μ.Στεφανιδάκης

Το μάθημα

- ΛΣ Πραγματικού Χρόνου
 - Θεωρητικό υπόβαθρο
 - Αρχές Προγραμματισμού
 - Παραδείγματα ΛΣ
- Εργασίες
 - Ανά ομάδες
 - 40% τελικού βαθμού
- Ύλη μαθήματος
 - Σημειώσεις παραδόσεων
 - Επιλεγμένη βιβλιογραφία

Ενσωματωμένα Συστήματα (embedded systems)

- Αύξηση αριθμού ενσωματωμένων συστημάτων
 - >90% των παραγόμενων μικροεπεξεργαστών ανά έτος προορίζεται για ενσωματωμένα συστήματα
- Εφαρμογές ελέγχου
- Ειδικές απαιτήσεις
 - Χρονικές λειτουργίες
 - Αξιοπιστία
- Διαφορετικότητα
 - Στη σύνθεση των συστημάτων (υλικό)
 - Στη λειτουργικότητα (λογισμικό)

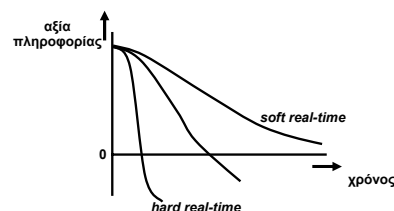
Παραδείγματα

- Έλεγχος διεργασιών
 - επεξεργασία τροφίμων, εργοστάσια χημικών...
- Αυτοκίνητα
 - έλεγχος κινητήρα-φρένων...
- Μηχανήματα γραφείου
 - φαξ, φωτοτυπικά μηχανήματα...
- Περιφερειακά υπολογιστών
 - εκτυπωτές, θερματικά, μόντεμ...
- Ρομπότ
- Αεροπορία
 - οπλικά συστήματα, έλεγχος μάχης...
- Οικιακές συσκευές
 - φούρνοι μικροκυμάτων, πλυντήρια...

ΛΣ Πραγματικού Χρόνου

- Όπως ένα πολυδιεργασιακό ΛΣ γενικού σκοπού , με επιπλέον περιορισμούς:
- Χρόνος: *εγγυημένη χρονική απόκριση*
 - Προσοχή: διαφορετικό από *γρήγορη απόκριση* !
 - Προθεσμίες (deadlines)
 - Οι απαιτήσεις σχετικές των αναγκών της εφαρμογής!
 - ΛΣΠΧ: η *χρονική ορθότητα (timing correctness)* είναι εξίσου σημαντική με (ίσως και σημαντικότερη από!) τη *λειτουργική ορθότητα (functional correctness)* του συστήματος

Η αξία της πληροφορίας στον πραγματικό χρόνο

- Hard - Soft real time
 - hard: η εκτέλεση πρέπει να τελειώσει εντός προθεσμίας
 - soft: η εκτέλεση καλό θα ήταν να τελειώσει εντός προθεσμίας

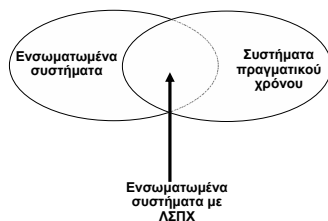
Άλλες Απαιτήσεις

- **Αξιοπιστία**
 - Διαθεσιμότητα και αδιάλειπτη λειτουργία συστήματος
 - Συνδυασμός αξιοπιστίας όλων των τμημάτων του συστήματος, όχι μόνο του ΛΣΠΧ
- **Προβλεψιμότητα**
 - Πώς θα αντιδράσει το ΛΣΠΧ σε καταστάσεις σφάλματος
 - Εγγύηση εκτέλεσης διεργασιών με προκαθορισμένη σειρά
- **Απόδοση**
 - Ικανότητα τήρησης προθεσμιών
 - Για όλες τις εκτελούμενες διεργασίες

Άλλες Απαιτήσεις

- **Περιεκτικότητα**
 - Συμπαγή συστήματα για συσκευές με περιορισμένο υλικό
 - Π.χ. διαθέσιμο χώρο μνήμης
- **Επεκτασιμότητα**
 - Δυνατότητα προσαρμογής σε διάφορες πλατφόρμες εκτέλεσης
 - Δομημένη σχεδίαση (modules)

ΛΣΠΧ και ενσωματωμένα συστήματα

Βασικά στοιχεία ΛΣ (και ΛΣΠΧ!)

(για γρήγορη ανασκόπηση-επανάληψη)

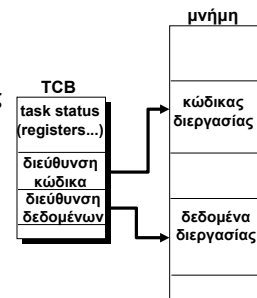
- Απαιτήσεις από παραδοσιακά ΛΣ και από ΛΣΠΧ:
- **Εκτέλεση Διεργασιών**
 - Χρονοδρομολόγηση διεργασιών (scheduling)
 - Συγχρονισμός Διεργασιών
 - Εξυπηρέτηση αιτήσεων – επίπεδο αφαίρεσης για υλικό
- **Διαχείριση πόρων συστήματος**
 - Διαχείριση μνήμης
 - Συσκευές Εισόδου-Εξόδου
 - Εξυπηρέτηση διακοπών (interrupts)

Πολυδιεργασία (multitasking)

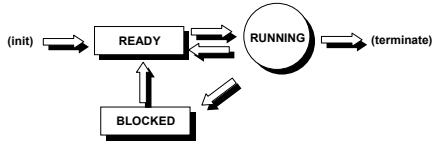
- **Περιοδική εκτέλεση περισσότερων από μία διεργασίες (tasks)**
 - Με εναλλαγή μεταξύ τους (για μία CPU)
 - Μεγιστοποίηση χρήσης (utilization)
 - Π.χ. σε αναμονή για I/O
 - Δομημένη κατασκευή προγραμμάτων
 - Αντιμετώπιση πολυπλοκότητας εφαρμογών πραγματικού χρόνου

Διεργασίες (tasks)

- Αυτόνομα τμήματα εκτέλεσης
- Περιβάλλον διεργασίας (context)
- Task Control Block (TCB)
- Προτεραιότητες

Καταστάσεις διεργασιών

- Διαχείριση από ΛΣ
 - Ουρά εκτέλεσης (ready queue)
 - Blocked / waiting: αναμονή για event
 - Π.χ. διαθεσιμότητα πόρων

Διεργασίες συστήματος

- Συνήθως το ΛΣ δημιουργεί ειδικές διεργασίες:
 - Αρχικοποίηση
 - Για την εκκίνηση του συστήματος
 - Αδρανούς κατάσταση
 - Όταν δεν υπάρχει άλλη διεργασία έτοιμη προς εκτέλεση
 - Εκτός αν το σύστημα περνά σε κατάσταση χαμηλής κατανάλωσης ισχύος
 - Καταγραφής συμβάντων (logging)
 - Χειρισμού σφαλμάτων (exception handling)
 - Ειδικές διεργασίες debugging

Context Switch

- **Context Switch:** εναλλαγή εκτέλεσης διεργασιών
 - και του περιβάλλοντός τους
- Διαδικασία
 - Αποθήκευση του TCB της τρέχουσας διεργασίας
 - Δυναμική πληροφορία κατά την εκτέλεση
 - Επαναφορά TCB νέας διεργασίας προς εκτέλεση
 - Αποθηκευμένο από προηγούμενη περίοδο εκτέλεσης
 - Εκκίνηση νέας διεργασίας
- Χρονική επιβάρυνση
 - Αποφυγή συχνού context switching

Χρονοδρομολόγηση (scheduling)

- **Χρονοδρομολόγηση:** βασική λειτουργία του ΛΣ
 - ποια διεργασία θα εκτελεστεί στη συνέχεια;
- **Εκτέλεση διεργασιών βάσει προτεραιότητας**
 - οι προτεραιότητες ορίζονται από εφαρμογή
 - προηγείται η διεργασία με την υψηλότερη προτεραιότητα
- **Εναλλαγή διεργασιών**
 - Context Switching: Εκτέλεση από dispatcher
- **Πότε θα εκτελεστεί μια διεργασία;**
 - προεκτοπιστικά και μη- ΛΣ

Προεκτοπισμός (Preemption)

- **Μη προεκτοπιστικό (non-preemptive) ΛΣ**
 - Κάθε διεργασία είναι υπεύθυνη για να παραχωρεί τον έλεγχο της CPU σε άλλες διεργασίες
 - Διακοπή μόνο από interrupt, επιστροφή στην ίδια διεργασία
 - Η παραχώρηση ελέγχου πρέπει να είναι συχνή
 - Απλούστερο ΛΣ (δομές και διαχείριση διεργασιών)
- **Αλλά:** μη εγγυημένος χρόνος εκτέλεσης
 - Όχι κατάλληλο για ΛΣΠΧ

Προεκτοπισμός

- **Προεκτοπιστικό (preemptive) ΛΣ:**
 - η διεργασία υψηλότερης προτεραιότητας, όταν είναι έτοιμη να εκτελεστεί, αποκτά τον έλεγχο της CPU.
 - Εγγυημένος χρόνος εκτέλεσης διεργασιών
 - Πολυπλοκότερα ΛΣ
- **Απαιτείται συγχρονισμός διεργασιών για την προσπέλαση κοινών πόρων**
 - Η εκτέλεση των διεργασιών μπορεί να διακοπεί ανά πάσα στιγμή!

Κρίσιμες περιοχές (critical regions)

- Τμήμα κώδικα που πρέπει να εκτελεστεί ατομικά
 - Μόνο μία διεργασία εισέρχεται στην κρίσιμη περιοχή
 - Ενδεχομένως απενεργοποίηση interrupts
- Αμοιβαίος αποκλεισμός διεργασιών (mutual exclusion)
 - Προσπέλαση κοινών πόρων
- Υλοποίηση με δομές ελέγχου προσπέλασης
 - Διαχείριση από το λειτουργικό σύστημα
 - Π.χ. semaphores

Reentrancy

- **Reentrant κώδικας:** χρησιμοποίηση “ταυτόχρονα” από πολλές διεργασίες χωρίς κίνδυνο καταστροφής δεδομένων
 - Η εκτέλεση μπορεί να διακοπεί οποιαδήποτε στιγμή
 - Χρησιμοποιεί τοπικές μεταβλητές
- **Non-reentrant κώδικας**
 - Πρέπει να προστατεύεται από ταυτόχρονη προσπέλαση
 - Απενεργοποίηση interrupts

Deadlock

- **Παράδειγμα:**
 - όταν δύο διεργασίες ζητούν αποκλειστική πρόσβαση η κάθε μία σε πόρους που κατέχει η άλλη
- **Αποφυγή**
 - Απόκτηση συνόλου πόρων πριν τη συνέχιση
 - Απόκτηση των πόρων στην ίδια σειρά
 - Ειδικά πρωτόκολλα αποφυγής deadlock

Ανατροπή προτεραιότητας

- Όταν διεργασία υψηλής προτεραιότητας αναγκάζεται να περιμένει διεργασία χαμηλότερης προτεραιότητας!
- Συμβαίνει όταν η διεργασία υψηλής προτεραιότητας:
 - περιμένει να απελευθερωθούν πόροι που χρησιμοποιεί μια διεργασία χαμηλής προτεραιότητας (semaphores)
 - βρίσκεται σε φάση δημιουργίας διεργασίας χαμηλής προτεραιότητας
 - βρίσκεται μπλοκαρισμένη σε επικοινωνία με διεργασία χαμηλής προτεραιότητας
- Πιθανή εκτέλεση εκτός προθεσμίας!

Επικοινωνία μεταξύ διεργασιών

- Οι διεργασίες συγχρονίζονται ή ανταλλάσσουν δεδομένα (intertask communication)
 - Μέσω σφαιρικών μεταβλητών
 - Πρέπει να εξασφαλίζεται η αποκλειστική πρόσβαση
 - Μέσω δομών ελέγχου (“αντικειμένων”) που παρέχει το ΛΣ
 - Semaphores
 - Messages
 - Event flags
 - ...

Semaphores

- Κρίσιμες περιοχές, αμοιβαίος αποκλεισμός
- Συγχρονισμός διεργασιών – σηματοδότηση συμβάντων
- **Συναρτήσεις:**
 - create, delete
 - wait (για πάντα ή με timeout, για αποφυγή deadlocks)
 - release
- **Είδη semaphores:**
 - binary
 - counting: δυνατότητα πολλαπλής προσπέλασης

Messages

- Ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ διεργασιών
 - Ουρές μηνυμάτων
- Λειτουργίες
 - create, delete
 - sendmsg, getmsg (blocking / non-blocking)
- Άλλες Χρήσεις
 - αντί για *semaphores* (συγχρονισμός)
 - για ανάθεση πόρων

Event Flags

- Συγχρονισμός – Σηματοδότηση συμβάντων
- διαχείριση *event flags* από το ΛΣΠΧ αλλά: περιέχουν πληροφορία για την κατάσταση της εφαρμογής
 - create, delete
 - wait (για πάντα ή με timeout)
 - set (τώρα ή σε κάποιο χρόνο)
 - Η πληροφορία των *event flags* δεν καταναλώνεται

Απόκριση σε Διακοπές (Interrupts)

- Πρέπει να είναι μετρήσιμη
 - Αναγκαίο για εφαρμογές πραγματικού χρόνου
- Ρουτίνα Εξυπηρέτησης Διακοπής (ISR)
 - όσο πιο σύντομη γίνεται
- Αναγνώριση και εξυπηρέτηση διακοπών
 - Latency (CPU): μέγιστος χρόνος με απενεργοποιημένα interrupts (ΛΣΠΧ!) + χρόνος εκκίνησης ρουτίνας ISR (CPU)
 - Response (ΛΣΠΧ): latency + χρόνος αλλαγής context + χρόνος έναρξης εκτέλεσης επιθυμητής λειτουργίας

Η Χρήση του Χρόνου

- Clock Tick: διακοπή που συμβαίνει περιοδικά
 - ο “παλμός” του ΛΣΠΧ (μs - ms)
 - συχνότερα = μεγαλύτερη επιβάρυνση
- Εκτέλεση λειτουργιών σε καθορισμένο χρονικό διάστημα
 - Χρονοδρομολόγηση
 - Timeouts - Delays
 - Παράδειγμα χρήσης: `sleep(10msec)`;
- Επιτυγχάνεται ακριβής τήρηση των χρονικών διαστημάτων;